

О. А. Белік, учитель історії Барвінківської гімназії № 1, Харківська обл.

НІХТО НЕ ЗАБУТИЙ, НІЩО НЕ ЗАБУТЕ (святковий захід до Дня Перемоги, 9–11 кл.)

Мета: ознайомити учнів з героїчними та трагічними сторінками Барвінківщини часів Великої Вітчизняної війни, сприяти вихованню любові до рідної землі, інтересу до минулого свого краю, поваги до ветеранів Великої Вітчизняної війни.

ХІД ЗАХОДУ

Учитель. Шановні друзі, 9 травня ми відзначатимемо 67-ту річницю Великої Перемоги. У вересні 1943 року було звільнено місто Барвінково та Барвінківський район від німецько-фашистських загарбників. Запрошуємо вас на урочистий вечір, присвячений знаменній події — Перемозі над фашизмом.

Учнівський вокальний ансамбль виконує пісню «Священная война» (слова В. Лебедєва-Кумача, муз. О. Александрова).

1-й читець

Не може бути таких
обставин, за яких людина
мала би право зазіхати
на свободу собі подібних.

Ж. Верн

Палає небокрай рожевим золотом,
На повні груди дихає земля.
Повітря пахне хлібом, а не порохом
І голосом загиблих промовля:
«Не можна вбити правду,
Не можна топтати честь,
Не можна простити зраду,
Яка ще на світі є!»
Болить земля траншеями, окопами,
Затягуються рани давнини.
На тілі шрам, посічений негодами,
Залишений іще з часів війни.
Хай вічність над могилами клопочеться,
Вогнем солдатські душі зігрива.
Хай пам'ять в нашім серці не підточиться,
Вона ж священна і тому жива.

Громадянська мужність
і мужність військова
мають спільний початок.

О. Бальзак

1-й учень. З давніх-давен на нашій славетній землі жили, боролися наші предки. Барвінківщина густо полита кров'ю героїв-воїнів, які в різні часи самовіддано боронили Батьківщину від зазіхань численних ворогів. Тяжкі випробування витримала ця земля під час найкривавішої Великої Вітчизняної війни. Віроломний напад фашистських розбійників, які хотіли поневолити або знищити наш народ, викликав гнів населення. З початком війни тисячі барвінківчан і жителів району пішли на фронт, інші, у тому числі літні люди, діти, самовіддано працювали на ланах і підприємствах. Завод «Червоний промінь» почав випускати вогнемети.

2-й читець

Та хто ж віддасть свій рідний край
Убивцям на поталу?
На боротьбу проти фашистських зграй
Сини Вітчизни встали.

2-й учень. Ворог швидко просувався вглиб нашої країни. Навколо Барвінківського розгорнулося будівництво оборонних споруд, готувалася

протитанкова оборона. У вересні 1941 р. проводилась евакуація худоби, сільськогосподарських машин, машинно-тракторних станцій, радгоспів, заводу.

3-й учень. У другій половині жовтня розгорнулися жорстокі бої за місто. Барвінкове тричі переходило із рук у руки. 23 жовтня фашисти зайняли місто. Німці кров'ю та смертю встановлювали «новий порядок». Багатьох жителів було заарештовано, закатовано, розстріляно. У перші ж дні війни окупанти повісили охоронця хлібної бази на арці парку. На труп повішеного прикріпили табличку «Так буде з кожним, хто не коритиметься німцям».

4-й учень. Щодня гестапівці заарештовували по кілька чоловік, мордували, а потім розстрілювали, вішали. Трупки скидали в яр на околиці міста. Але потомків волелюбних запорізьких козаків не можна було залякати. Жителі нашого краю чинили стійкий опір фашистам. У районі створили партизанський загін на чолі з першим секретарем Барвінківського районного комітету Комуністичної партії України А. У. Пісковським. У місті діяли диверсійні групи. Партизани знищували окупантів, виводили з ладу залізниці, зривали склади з продовольством, проводили розвідку, брали участь у боях разом із частинами Червоної армії.

Хоробрістю та рішучістю відрізнялися дії партизанського загону імені Будьонного під командуванням Героя Радянського Союзу Івана Йосиповича Копьонкіна. Партизани громили німецькі військові частини, нападали на табори військовополонених, звільняли червоноармійців. У травні 1942 р. у розпал тяжких боїв важкопоранений командир разом з декількома партизанами потрапили в полон і були відправлені до Барвінківського табору військовополонених. Полонені партизани готували втечу, проте здійснити її не вдалося. І. Й. Копьонкін та його товариші загинули у фашистській неволі.

3 травня 1942 р. у тилу ворога діяли партизани під командуванням М. К. Бородіна. Ця група руйнувала ворожі лінії зв'язку, мінувала ділянки залізниці, підривали ешелони з військами і технікою. Земля горіла під ногами ворога.

Соліст виконує 1-й, 4-й, 5-й, куплети пісні «Ой, тумани мої, рустумани» (муз. В. Захарова, сл. М. Ісаковського).

5-й учень. Після перемоги під Москвою взимку 1941–1942 рр. радянське Верховне Головнокомандування прийняло рішення розгорнути загальний наступ у найважливіших стратегічних напрямках. Складовою частиною контрнаступу Червоної Армії була Барвінківсько-Лозівська операція. У ході

здійснення планувалося вийти в тил донбасько-таганрозькому угрупованню противника, відрізати шляхи відступу на захід, потім оточити та знищити.

6-й учень. Однак ворог на цій ділянці фронту переважав у живій силі й техніці. Барвінкове, де планувалося завдати один із головних ударів, фашисти перетворили в потужну тилову базу. Війська Південного фронту (командуючий Р. Я. Малиновський) за підтримки військ Південно-Західного фронту (командуючий С. К. Тимошенко), долаючи шалений опір ворога, 24 січня 1942 р. звільнили місто. Хоча завдання, поставлені Барвінківсько-Лозівською операцією, були виконані не повністю, але все ж таки вдалося звільнити важливі залізничні вузли — Барвінкове та Лозову. Утворився так званий «барвінківський виступ» глибиною до 100 км, що створював загрозу флангам і глибокому тилу німецького угруповання.

7-й учень. Перед червоноармійцями відкрилася жахлива картина фашистських злочинів: під час окупації було розстріляно й закатовано більше двох тисяч мирних жителів, спалено навколишні села.

1-й читець

Минули дні, і роки пролетіли,
А дня того забудь ніхто не зміг.
Тут навіть сосни з горя посивіли,
Тут навіть камінь плаче край доріг.
Хіба ж забудеш, як палали хати,
Гойдались мертві у страшній петлі,
І на шляху валялися хлоп'ята,
Багнетами прибиті до землі.

8-й учень. Жителі Барвінкового доклали всіх зусиль, щоб допомогти Червоній Армії розгромити ненависного ворога: запрацювали цехи промислових підприємств, майстерні, де ремонтували військову техніку; люди будували оборонні укріплення (фронт проходив лише за 18 км від міста). З початком весни в районі розгорнулася посівна кампанія. Зруйнованим і пограбованим фашистами колгоспам і радгоспам допомагали війська. Здебільшого землю копали лопатами, сіяли вручну, до 16 травня сільські трудівники засіяли 34 тис. га, що за тих умов було подвигом.

9-й учень. 3 січня по травень 1942 року на «барвінківському виступі» тривали важкі бої, ні одній зі сторін не вдалося досягти значного успіху.

7 лютого біля села Гусарівка екіпаж танку КВ 2-го батальйону 2-ї танкової бригади під керівництвом командира, москвича В. К. Вітіна знищив три сотні фашистів. Наступного дня

СЦЕНАРІЙ

в битві на південному сході від Барвінківського бою машина Вітіна загорілася, але мужні захисники продовжували бій у палаючому танку до кінця. Посмертно всі члени екіпажу нагороджені орденами, а командира Вітіна присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

2-й читець

Ми свято шануємо пам'ять усіх,
Хто власним життям нашу юність зберіг,
Хто впав за свободу в грізну годину
За землю священну, за Україну.

3-й читець

Сльоза зорі стоїть над обеліском,
Сховавши клопоти людські та сні.
Сьогодні треба поклонитись низько
Усім, хто не прийшов з війни!

10-й учень. Навесні 1942 року радянське командування готувало операцію щодо звільнення міста Харкова. Планувалося ударами з районів Вовчанська й «барвінківського виступу» оточити та знищити противника — звільнити Харків і розпочати наступ на Дніпропетровськ. Головний удар наносився з Барвінківського плацдарму силами 6-ї армії генерала А. М. Городнянського. Плануючи цю операцію, радянське командування сподівалося, що влітку 1942 року ворог завдасть головного удару на центральному московському напрямку, але фашисти зосереджували на півдні величезні сили, готуючись захопити Нижню Волгу та Північний Кавказ.

Навесні 1942 року німецьке командування готувало операцію «Фрідерікус» із ліквідації «барвінківського плацдарму».

11-й учень. На початку наступу, 12 травня, Червона Армія мала перевагу в силах у півтора рази, але не було необхідних резервів. Спочатку операція розвивалась успішно, але через 5 діб ситуація змінилася. Велике танкове угруповання противника «Клейст» нанесло флангові удари по радянських військах. Генеральний штаб на чолі з О. М. Василевським пропонував зупинити операцію й відвести радянські війська, однак проти цієї пропозиції були командуючий Південно-Західним фронтом С. К. Тимошенко та Головнокомандуючий Й. В. Сталін. Лише 19 травня прийнято рішення зупинити наступ. Час було втрачено, близько 240 тис. радянських солдатів і офіцерів потрапили в полон. Десятки тисяч загинули. Серед них заступник командуючого Південно-Західним фронтом Ф. Я. Костенко, командуючий 6-ю армією

А. І. Городнянський, 57-ю армією К. П. Подлас, командир 270-ї стрілкової дивізії З. Ю. Кутлін.

12-й учень. 23–29 травня радянські війська вели жорстокої бої в оточенні. За умов повного панування авіації ворога всі спроби прорватися були марними. Війська барвінківського угруповання під ударами переважаючих сил противника билися до останнього. Коли танкові й моторизовані армії Клейста захопили село Гусарівку та наблизилися до околиць Барвінківського, їх зустріли частини 333-ї дивізії генерала Дашинського та кавалеристи 34-ї дивізії полковника О. Інаурі. Тільки на кінець дня німцям удалося відкинути їх за річку Сухий Торець. У боях за північну частину міста відзначилися воїни 341-ї дивізії генерала А. Шагіна та 5-й кавалерійський корпус генерала І. Плієва. Хоча німецька авіація завдала нашій кінноті великих утрат, плівці доблесно билися під селами Курулька та Іллічівка й відступали тільки за наказом.

З оточення вийшли лише 22 тис. наших солдат і офіцерів. До липня на Харківщині продовжувалися запеклі бої, у липні вся територія області була окупована.

Учнівський ансамбль виконує пісню «На безымянной высоте» (сл. М. Матусовського, муз. В. Баснера).

1-й учень. Жителі Барвінківщини як могли допомагали воїнам Червоної Армії, які потрапили в оточення. Жителька міста Катерина Колесникова підбрала біля річки Сухий Торець напівживого лейтенанта Левка Дудника, виходила й вивела за лінію фронту. Олена Обихвіст сховала в себе жінку, військового лікаря і шістьох бійців. Невдовзі патріотка за допомогою тринадцятилітнього Василя Нестеренка організувала втечу із табору більше десяти військовополонених. Сімнадцятирічний Михайло Коляда із села Грушуваха провів до лінії фронту понад 100 бійців. Жителька села Семенівка Настя Чернік з 15-річним сином Миколою виходила чотирьох поранених воїнів. Микола вивів їх за лінію фронту, але коли повертався, був схоплений і розстріляний фашистами. Урятували життя багатьом воїнам Настя Куц і Феодосія Онипченко із села Гаврилівка, Меланія Пошєнова та Неоніла Худолій із села Григорівка, Поліна Гетьманенко із села Пашкове, Олена Кузьміна з Поділля та багато інших. Чимало відважних жінок потрапили до рук гестапо й загинули. Серед них, Л. Білоус із села Дубово, Н. Худолій із села Григорівка, Г. Савченко й А. Шкрінтан із села Гаврилівка.

1-й читець

Війна багатьох виривала з рядів,
Жорстоке двадцятье століття...
Вдивляймося в очі батьків і дідів,
Вдивляймося в їхні обличчя.

2-й читець

Я чую серцем биття ваших сердець,
Брати мої, із братської могили.
Спасибі вам, що ви мені життя
Своїм життям незгасним доточили.

2-й учень. Тяжкі випробування лягли на плечі 240 тисяч бійців і командирів, що опинились у ворожому полоні. Ще довго тяглися від Барвінківського на захід багатотисячні колони військовополонених, яким за свідченням свідків кілька днів не давали їсти. Коли полонених загнали за колючі дроти — нагодували круто звареною баландою. Наступного дня тисячі трупів вкрили концтабір. Усього під час війни в неволі загинуло понад три мільйони радянських військовополонених. Німці не вважали їх за людей.

3-й учень. Після розгрому фашистів під Сталінградом наші війська розгорнули широкий наступ на Харківському напрямку. Вони звільнили майже всю область. 6 лютого 1943 р. бійці 1-ї гвардійської армії під командуванням Д. Д. Лелюшенка ввійшли до Барвінківського. Одним із перших у місто прорвалися танкісти 254-го окремого батальйону. Тут героїчно бився танковий взвод лейтенанта Івана Пантелеймоновича Кольцова. Його танк непомітно обійшов бойові порядки фашистів і разом з іншим екіпажем вдарив із флангу та знищив у бою 6 ворожих танків, 29 автомашин, 2 протитанкові гармати й більше 200 фашистських солдат. У розпалі бою танк Кольцова був підбитий і загорівся. Кожної секунди могли зірватися боеприпаси. Оглушений, задихаючись від диму, з обгорілим обличчям та руками, відважний офіцер вискочив із машини і, пересилюючи біль, пересів в інший танк і продовжив керувати боем взводу. За героїчний вчинок І. П. Кольцову було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Проте недовго раділи барвінківчани. У результаті контрнаступу гітлерівців Червона Армія втретє залишила наше місто. Ще півроку фашисти чинили звірства на Барвінківській землі. Остаточно Харківщина була звільнена від фашистських загартників після Курської битви у вересні 1943 р.

4-й учень. Частина Червоної Армії наступали зі сходу й півночі, охоплюючи Барвінкове з двох сторін. Подолавши впертий опір ворога, наші війська 9 вересня вирвалися на околиці міста. Усю ніч йшли

бої на вулицях, вранці 10 вересня Барвінкове було повністю звільнено від німецько-фашистських загартників, 14 вересня звільнили весь Барвінківський район.

Танкісти 31-ї гвардійської танкової бригади під командуванням генерала Д. Н. Бурдова першими ввійшли в місто. За відвагу, сміливість під час звільнення Барвінківського 170 воїнів бригади нагороджено орденами та медалями.

2-й читець

Рік сорок третій. Гуркіт канонади.
У вирі вересневих тих атак,
Велично й грізно, наче по команді,
Ввірвався у Барвінкове радянський танк!
І в переможному, єдиному пориві
Вели танкісти нелегкі бої.
А жителі з надією раділи:
«Прийшли свої, на цей раз — назавжди!»

5-й учень. У боях за наше місто багато солдат і офіцерів проявили героїзм і мужність. Одинадцятьом воїнам присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Серед них — командир ланки винищувачів, капітану Івану Макаровичу Пилипенку (посмертно), командир 113-го гвардійського стрілкового полку, майору Івану Михайловичу Єршову, командир ескадрильї 98-го гвардійського штурмового авіаційного полку, майору Костянтину Мефодійовичу Шумському, льотчику-винищувачу Михайлу Михайловичу Осіпову та ін.

6-й учень. За проявлені мужність і героїзм під час звільнення Барвінківського чотири частини Радянської Армії одержали найменування Барвінківських: 31-ша гвардійська Окрема танкова бригада, 1890-й Окремий самохідний артилерійський полк, 39-та гвардійська стрілецька дивізія, 517-й окремий танковий батальйон.

7-й учень. 10 вересня Москва салютувала дванадцятьма артилерійськими залпами зі 124 гармат на честь воїнів-переможців.

3-й читець

Час настав, настала розплата.
І в світанковій димній млі
Йшли полки, наступали на ката
По великій українській землі.
Радійте, співайте! Гучна перемога!
Вже ворог тікає — відкрилась дорога!
Відкрилась дорога на захід буять,
Де наші кордони священні стоять.

8-й учень. Звільнене місто лежало в руїнах. За часи окупації фашисти закатували та знищили сотні

людей. На окраїнах міста знайшли ями і траншеї, заповнені трупами розстріляних мирних жителів, військовополонених зі слідами звірячих катувань. Фашисти зруйнували майже всі підприємства й будинки, лікарні та школи. На каторжні роботи до Німеччини з Барвінкового відправили 490 юнаків і дівчат. Втрати, завдані Барвінківському району, перевищували 1 млн карбованців.

9-й учень. Незважаючи на труднощі, завдяки самовідданій праці людей, наше місто і район, як і вся Батьківщина, почали поступово відроджуватись. Трудящі водночас допомагали фронту: збирали хліб для Червоної Армії; подарунки для фронтовиків і кошти на будівництво танкової колони «Барвінківець».

До середини 1944 р. колгоспники, робітники, інтелігенція Барвінківщини зібрали на танкову колону «Барвінківець» майже 2 млн карбованців. У липні 1944 р. делегація району на мітингу вручила танкістам 31-ї гвардійської «Барвінківської» дивізії танки Т-34.

10-й учень. У часи Великої Вітчизняної війни 1360 барвінківчан захищали свою Батьківщину. Із них 875 нагороджені за мужність і відвагу орденами та медалями. Олександр Андрійович Безсонов і Григорій Костянтинівич Денисенко отримали звання Героїв Радянського Союзу, 475 наших земляків загинули смертю хоробрих.

Серед відважних воїнів, що з перших днів війни героїчно бились із ворогами, був В. П. Первозчиков — один із керівників операції з урятування від загибелі скарбниць Дрезденської картинної галереї.

11-й учень. Чотири ордени і вісім медалей — відзнака ратних подвигів нашого земляка, гвардії підполковника О. Малиновського. Війну він зустрів на р. Буг, потім захищав Москву, брав участь у Курській битві, Корсунь-Шевченківській операції, звільняв Київ, Львів, штурмував Берлін, перемогу зустрів у Празі.

Учитель. Сьогодні в нас у гостях ветерани Великої Вітчизняної війни — ті, хто на своїх плечах виніс тягар тих літ. Криваві бої, жорстокий окупаційний режим, тяжка праця на ланах та підприємствах — усе це вимагало надлюдських зусиль. Сили давала любов до рідної землі, прагнення захистити свій народ, близьких, рідних від рабства та знищення, забезпечити своїм нащадкам гідне життя. Про все це вони знають із власного досвіду. Вам слово, шановні ветерани.

Хор ветеранів виконує пісню «Фронтовики, наденьте ордена» (слова В. Сергєєва, музика О. Фельцмана). Учні вручають їм квіти.

12-й учень. Не так давно в нашій школі працювало багато ветеранів Великої Вітчизняної: В. М. Сорока, К. П. Пащенко, Г. М. Доценко, М. П. Мірська, О. Г. Довгаль.

Пащенко Катерина Прокопівна зв'язківцем брала участь у звільненні Півдня України та Криму. За участь у війні вона нагороджена орденом Вітчизняної Війни та 10-ма медалями.

1-й учень. Шлях від рядового до командира танкового взводу пройшов Довгаль Олександр Гаврилович. Військова частина, у якій він служив, брала участь у звільненні Півдня України, Корсунь-Шевченківській операції, форсуванні річки Прут. Олександр Гаврилович тривалий час викладав допризовну підготовку юнакам нашої школи.

2-й учень. Багато років директором нашої школи працював Доценко Григорій Миколайович. Війну він закінчив командиром мінометного взводу, брав участь у форсуванні Дніпра, Дністра, розгромі Яссо-Кишинівського угруповання ворога, у звільненні Румунії, Болгарії, Югославії Угорщини.

3-й учень. Ми, нащадки славетних воїнів Великої Вітчизняної війни, свято бережемо та шануємо пам'ять про тих, хто врятував народи нашої Батьківщини й інших країн світу від фашизму.

Звучить пісня «Поклонимся великим тем годам» у виконанні соліста (сл. М. Львова, муз. О. Пахмутової).

ЛІТЕРАТУРА

1. *Барвінківщина: Історико-краєзнавчий довідник за матеріалами краєзнавчого музею м. Барвінкове* / Укл. М. Мазур, Ю. Троян, Ю. Ситник, Ю. Мітін. — Барвінкове, 1996. — С. 60-95.
2. *Горлач Ф. С. Барвінкове. Історико-краєзнавчий нарис* / Ф. С. Горлач, В. Ф. Касьянов. — Х. : Прапор, 1970. — С. 41-56.
3. *Морозов А. В. 39-а Барвінківська* / А. В. Морозов. — М. : Молодая гвардия, 1981. — 381 с.
4. *Наш барвінківський край. Спецвипуск, присвячений ювілейним датам* / Укл. Ю. Ситник, М. Тимченко, О. Магда та ін. — Балаклея : Редакція газети «Серп і молот», 1998. — С. 10-12.
5. *Харківщина в роки Великої Вітчизняної війни: Посіб. для вчителів 11 класу загальноосвітніх шкіл* / Укл. В. І. Бутенко, В. Я. Зіновкін, В. Г. Пальчик, О. О. Касьянова. — Х. : Оригінал, 1992. — С. 20-26.
6. *Матеріали Барвінківського краєзнавчого музею.*